

ВІДГУК

офіційного опонента
на дисертаційну роботу
«ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ МЕЧЕТЕЙ ЛІВІЇ (VII ст.- поч. XX ст.)»

здобувача ступеня доктора філософії

Мохаммеда Сулаймана

з галузі знань 19 – Архітектура та будівництво
за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування

Ознайомлення з текстом дисертації Мохаммеда Сулаймана «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст. – поч. XX ст.)» дозволило сформулювати уявлення про актуальність вибраної пошукувачем теми дослідження, обґрунтованості отриманих автором висновків, достовірності результатів проведеного дослідження, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки наукового рівня дисертації.

Актуальність теми дисертації.

Ісламська спадщина Лівії залишається і досі практично невідомою в світі. Це пояснюється рядом зовнішніх чинників. Як зазначив автор, «збереження ісламської спадщини в Лівії стикається з рядом проблем: військова ситуація негативно позначилась як на економічному потенціалі країни в цілому, так і на збереженні і реставрації історичних мечетей зокрема, враховуючи небезпеку доступу до обстежень мечетей на певних територіях, потребу в спеціалізованих реставраційних і науково-дослідних організаціях з досвідом проведення таких робіт і необхідність розробки комплексних програм виявлення та збереження об'єктів ісламської спадщини в Лівії.

Необхідно створити загальну базу об'єктів ісламської спадщини на території Лівії, враховуючи брак креслень, матеріалів обстежень та спеціалізованої проєктної документації по багатьох мечетях. Військовий конфлікт призвів до неможливості доступу до історичних мечетей, а відтак до відсутності ґрунтових наукових видань, присвячених мечетям Лівії. Ще одна проблема пов'язана з необхідністю врахування природно-кліматичних умов Лівії і специфіки умов певних регіонів з високими температурами і обмеженими водними ресурсами» (стор.25).

Об'єктом дослідження є мечеті Лівії.

Предметом дослідження є особливості архітектури мечетей Лівії.

Межі дослідження: хронологічні – з VII століття до 1911 року, територіальні – Лівія.

Метою дослідження є виявлення особливостей архітектури мечетей Лівії на основі аналізу джерельної бази, природно-кліматичних особливостей, історичної періодизації, містобудівної специфіки розташування мечетей, їх композиційних, планувальних, поелементних особливостей.

Завдання дослідження полягають в наступному:

- визначити архітектурну періодизацію мечетей Лівії відповідно до історичної періодизації, аби аргументувати зміни в архітектурі мечетей та поширення певного типу мечетей;
- визначити регіональні типи мечетей Лівії, які сформувались в різних природно-кліматичних умовах, і їх ознаки;
- провести комплексне дослідження мечетей Лівії від укрупненого містобудівного рівня до рівня елементу чи деталі;
- розробити методику дослідження мечетей Лівії;
- надати рекомендації щодо збереження історичних мечетей Лівії і проектування нових мечетей в національних традиціях;
- аргументувати спільне і відмінне між архітектурою мечетей Лівії і інших країн.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна роботи полягає в наступному:

«Вперше:

- аргументовано архітектурну періодизацію мечетей Лівії відповідно до історичної періодизації для доказової бази змін в архітектурі мечетей та поширення певного типу мечетей;
- визначено регіональні типи мечетей Лівії і їх ознаки;
- аргументовано спільне і відмінне між архітектурою мечетей Лівії і інших країн.

Удосконалено:

- розроблено методику дослідження мечетей Лівії;
- проведено комплексне дослідження мечетей Лівії від укрупненого містобудівного рівня до рівня елементу чи деталі;

Отримало подальший розвиток:

- надано рекомендації щодо збереження історичних мечетей Лівії і проектування нових мечетей в національних традиціях» (стор. 28).

Методи дослідження: задачі дослідження зумовили вибір загальнонаукових методів дослідження, зокрема це: метод історичного аналізу для виявлення зовнішніх чинників впливу на формування ісламської школи Лівії, іконографічний метод для опрацювання джерельної бази, метод фотофіксації і графо-аналітичний метод для отримання доказової бази висновків і метод системно-структурного аналізу для виявлення особливостей архітектури мечетей Лівії на різних ієрархічних рівнях.

Обізнаність автора з вибраним напрямком дослідження засвідчила опрацьована джерельна база.

Дисертація виконана Мохаммедом Сулайманом у Київському національному університеті будівництва і архітектури під керівництвом доктора

архітектури, професора, нострифікованого доктора хабілітованого Юлії Вадимівни Івашко.

Доведено, що здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Мохаммеда Сулаймана повністю відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, що зазначено у п. 5 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Наукова праця «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст. – поч. XX ст.)», є результатом самостійної праці Мохаммеда Сулаймана і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Підтверджено перевіркою на анти плагіат, що використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Дисертація складається з анотацій, словника спеціальних термінів, вступу, трьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Дисертація «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст. – поч. XX ст.)», за змістом відповідає спеціальності 191 – Архітектура та містобудування (галузь знань 19 – Архітектура та будівництво). За змістом дисертація «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст. – поч. XX ст.)» повністю відповідає спеціальності 191 – Архітектура та містобудування.

За своєю структурою дисертація є традиційною: в першому розділі автор аналізує стан дослідження проблеми, вплив зовнішніх факторів і визначає коло недосліджених питань.

У вступі автор визначив актуальність теми дослідження, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризував мету і завдання дослідження, наукову новизну та практичну цінність роботи, а також навів результати апробації дисертації в статтях і на конференціях.

В першому розділі дисертації «ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МЕЧЕТЕЙ ЛІВІЇ ПІД ВПЛИВОМ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ» автор дослідив такі питання: Стан дослідження ісламської архітектури Лівії і її значення в європейських та арабських джерелах; Природно-кліматичні, історичні, соціальні і культурні передумови становлення і розвитку ісламської архітектури в Лівії; Періодизація мечетей Лівії.

В другому розділі «МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕЧЕТЕЙ ЛІВІЇ» автор розробив методикау дослідження в такій послідовності: Методи дослідження мечетей Лівії; Використання методу системно-структурного аналізу для регіональних характеристик лівійських мечетей; Мечеті Лівії як основа культурної спадщини і методи їх збереження та реставрації.

В третьому розділі «МІСТОБУДІВНА РОЛЬ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕЧЕТЕЙ ЛІВІЇ» автор розглядає такі питання: Роль мечетей у структурі лівійського міста; Планування та об'ємно-просторова композиція; Основні елементи лівійської мечеті і їх форми; Розпланування молитовної зали; Типи куполів, склепінь, арок; Декоративне оздоблення мечетей; Типи мінаретів у різні архітектурні періоди; Еволюція образу і регіональні особливості мечетей Лівії.

Варто визначити окремі отримані автором висновки, які характеризують мечеті Лівії різних періодів:

«1. В результаті проведеного дослідження виявлено п'ять основних періодів формування архітектури мечетей Лівії, з них два перші – арабські, ранні, три наступні – османські середні і пізній.

Мечеті першого раннього періоду мають наступні ознаки:

- прямокутна форма плану;
- багатокупольність, велика кількість малих куполів в молитовній залі;
- багаточарунковість;
- відсутність одного домінуючого типу плану і конструктивної схеми; наявність відкритого внутрішнього двору не є обов'язковою.

Мечеті другого раннього періоду мають наступні ознаки:

- неправильна форма плану;
- відхід від традиційної багатокупольності і спроба поєднати в одній будівлі куполи різного розміру;
- асиметрія;
- відсутність спадкоємності з мечетями першого раннього періоду.

Плани мечетей першого раннього періоду тяжіють до симетрії і прямокутності, натомість плани мечетей другого раннього періоду тяжіють до асиметрії і нетрадиційності планувальних рішень, що свідчить про появу нових тенденцій в державі, в тому числі і в архітектурно-будівельних традиціях» (стор.171).

«2. Три наступні періоди будівництва мечетей – османські, два середніх і пізній. Вони проходили під впливом турецької ісламської школи. Третій і четвертий періоди – це середні періоди.

Ознаки планувань мечетей цих двох періодів такі:

- тяжіння до симетрії на третьому періоді і до асиметрії на четвертому періоді;

- збереження спадкоємності з першими двома арабськими періодами на третьому періоді і відхід від ранніх традицій на четвертому періоді;
- поступовий відхід від простої компактної форми до ускладненої багатофункціональної з багатьма несиметричними прибудовами;
- збільшення ролі куполів;
- поступове перетворення мечеті від третього періоду до четвертого на багатофункціональний комплекс;
- відсутність в лівійських османських мечетях тієї чіткості і симетричності, яка характерна для мечетей на території Туреччини.

Третій османський період датований 1835-1911 рр. і представлений однією мечеттю Мізран (1880 р.) нехарактерного розпланування. Зменшення кількості нових мечетей і спрощення їх розпланування свідчить про кризові явища в країні» (стор. 172-174).

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Зміст викладений логічно, грамотно, зрозумілою науковою мовою з правильним використанням специфічної термінології.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Результати дисертації були опубліковані в наукових працях: 2 в іноземних фахових виданнях, які входять до наукометричної бази, з них одна у співавторстві, 2 тези наукових доповідей, одна у співавторстві. Результати досліджень, які викладені в дисертації, були представлені на 2 наукових конференціях, з них 2 – міжнародні, – загальноукраїнські.

Таким чином, наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача та відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи.

1. В тексті згадується велика кількість відомих історичних мечетей Лівії, але представлено фотографії і креслення лише частини з них. Чи планує автор це зробити в подальших дослідженнях?

2. В дисертації не вистачає великих якісних фотографій мечетей з різного боку, що давало б комплексну уяву про їх об'ємно-просторову композицію і декорування. Чи планує автор це зробити в майбутньому?

3. Рис.3.20 з кресленнями мінаретів є надто схематичним і не дає повної уяви про їх архітектуру. Деякі креслення фасадні, деякі – перспективні і аксонометричні. Якщо їх розміщувати в одній таблиці, необхідно надавати або

всі фасадні креслення, або всі аксонометричні. Традиційно представляють саме фасадні креслення.

Водночас ці зауваження не зменшують значення дисертації, яка є важливою для Лівії, і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Мохаммеда Сулаймана на тему «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст. – поч. XX ст.)», виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 19 – Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

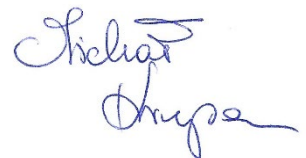
Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №283 від 03.04.2019 р. та №502 від 19.05.2023 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Мохаммед Сулайман заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 19 – Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Офіційний опонент:

Доктор архітектури в дисципліні
науковій Архітектура і урбаністика
професор кафедри формування житлового середовища
Краківської політехніки
ім.Т.Косцюшко

М. Крупа

Підпис доктора архітектури, професора М.Крупа засвідчую

PRODZIEKAN
ds. nauki
Wydział Architektury

prof. dr hab. inż. arch. Justyna Kobylarczyk